

A LENIN-FIÚK RÉMTETTEI HÓDMEZŐVÁSÁRHELYEN

Vonatból dobták ki áldozataik holttestét

Harminc Lenin-fiú és százötven vörösor vonult be vonattal 1919. április 26-án este Hódmezővásárhelyre, útban Makóra, azzal a paranccsal, hogy vizsgálják ki a Makóra küldött hadügyi népbiztos meggyilkolásának körülményeit, és törjék le az ellenforradalmi lázadást. A terroristák és a katonák egy része előbb Makón csinált rendet, majd gyakorlatilag kirabolta Vásárhelyt. A vasútállomás közelében öt makóit, majd Szentest előtt a nyílt pályán három vásárhelyit gyilkoltak meg. Utóbbiak holttestét a robogó vonatból dobták ki.

Szamuely Tibor (szemközt) Leninnel. Megfelelő eszköznek tartották a forradalmi terrort

Már a 1919-es tanácsköztársaság előtt és alatt megalakuló forradalmi terrorcsapatok megjelenését is legenda övezte. Felszerelésük – a bőrnadrág, a bőrkabát, a bőr lábszárvédő, a karabély, a pisztoly, a tojásgránát és a tányérsapka – is az elrettentést szolgálta, fő feladatuk, köztük a legismertebbeké, a Lenin-fiúk a burzsoázia elleni könyörtelen harc volt. Igaz, a spontán szerveződött Lenin-fiúk szervezetet alárendelték a tanácsköztársaság idején a belügyi népbiztosság politikai nyomozó osztályának, ám az nem nagyon tudta befolyásolni működését. Némi hatást a szakirodalom szerint csak Szamuely Tibor, Vágó Béla és Korvin Ottó tudott rájuk gyakorolni. A Vörös Őrséghez sem tartozó szabadcsapatokat már megalkulásukkor fel akarták osztlatni, ám sikertelenül. A túszzedésekkel, fosztogatásokkal foglalkozó Lenin-fiúk az ország több nagyobb városában is a helyi proletariátussal közösen verték le a tanácskormány elleni szervezkedéseket.

Az 1919. április 26-án, szombaton este 8-kor a vásárhelyi állomásra befutott különvonat (a helyi szájhagyomány szerint a Szamuely-halálvonat) százötven vörösorrel és harminc Lenin-fiúval a román hadsereg térnyerése idején azzal a paranccsal indult Makóra, Csánád megye székhelyére, hogy torolja meg az oda kiküldött népbiztos meggyilkolását és az ellenforradalmi megmozdulást. Makón ugyanis a feldühödött tömeg agyonverte a kíméletlen rekvirálás elrendelése miatt Vásárhelyi Kálmánt, a hadügyi népbiztos teljhatalmú megbízottját. Az ügy kivizsgálására a helyszínrre küldték Anocska Andrást (hivatalos nevén Tóth Béla) teljhatalmú politikai megbízottat is.

Túszonek a vonaton

A vörösörökkel és Lenin-fiúkkal érkező vonatot Barta László „dandárparancsnok” azzal a hírrel várta az állomáson, hogy Vásárhelyen ellenforradalom készül, és a munkásvezetők is ellenforradalmi érzelműek. Anocska itt érte utol az a távirat – tudható meg Makó Imre vásárhelyi levéltárosa korszakról a várostörténeti monográ-

fiába készülő tanulmányából –, amely e hadihelyzet miatt elrendelte Makó, Vásárhely és Szentest kiürítését. Anocska, arra a hírrre, hogy a románok még nem vonultak be Makóra, harminc vörösorrel, három terroristával és egy gépfegyverrel átrobogott egy különvonattal a makói állomásra. Másnap délelőtt ért vissza Vásárhelyre három hadifelszereléssel, vágómarhával és a Makót elhagyó vöröskatonákkal teli különvonattal, s magával hurcolt negyvenhárom túszt is. Közülük a Vásárhelyi meglincselésével gyanúsított öt földművest a Tóth-malom tövében agyonlőtték.

A terrorlegények egynapos városi ámokfutására ugyan a helybeliek nem készülhettek fel, ám a hangulatot már befolyásolta a forradalmi kormány április 21-i rendelete, melynek értelmében húsz olyan vásárhelyi polgárt ejtett foglyul a városban működő Munkás-, Katona- és Földművestanács intéző bizottsága, akik feltételezhetően felléphetek volna a forradalom ellen. Őket bevagonfrozták, s a budapesti Margit körúti fogházba, majd onnét Rákospalotára szállították. A román megszállás után mindannyian épségben térhettek haza.

A túszzedés napjaiban dandárparancsnokként a városba érkezett Barta László volt tengerészőrmester, azzal a feladattal, hogy olvassza egybe, s állítsa fel a vörösörseget a rendőrség, a csendőrség, a pénzügyőrség és a nemzetőrség tagjaiból. E próbálkozás azonban nem járt sikerrel. Barta behívatta Faragó Zoltán városparancsnokot, s közölte, átvette tőle a város irányítását.

Molnár István, a Vásárhelyre érkezett egység parancsnoka kevesellte a direktórium által összeszedett túszonek számát, s parancsot adott egy újabb névsor készítésére. A korabeli sajtó szerint vasárnap hajnalra hetven (a levéltári dokumentumok alapján csupán huszonegy) helybelit foglyul is ejtettek, s cipelték a városházára, ahol kifaggatták, majd minden értéktől megfosztották őket. Őtük kivételével aztán hazaen-

gedték valamennyiüket. A vizsdatartott öt embert délelőtt 11-kor kivitték a vasútállomásra, ahol Weisz Mihály borkereskedőt, fiát, Weisz Henriket, Havas Henrik moziigazgatót, valamint a hadifogságból éppen hazaérkezett Tóth Lászlót – akit francia egyenruhája miatt kémkedéssel vádoltak meg – egy kocsiba tettek, míg a makóiak közé zárták Lampel Jakab és Toffler Fülöp kereskedőt.

Csirke és fegyverek

Miközben ez történt, a terrorlegények szétszéledtek, s gyakorlatilag kifosztottak gazdagot és szegényt, mindenkit, akit értek. Öten megjelentek szombaton este az egyik ismert vendéglőben, s a korabeli újságtudósítás szerint az élelmiszerhiánynak fittyet hányva rántott csirkét, sültet, tojást, pezsgőt, esetleg tokajit rendeltek. Az elképedt tulajdonos végül fegyveres fenyegetésre szolgálta fel a kért étkeket. A vendégek vacsora után a nevüket, foglalkozásukat és lakhelyüket is megörökítették a vendéglő könyvébe: így lehet tudni, hogy azok Közt Menyhértként (anarchista, Csillagföld), Somogyi Istvánként (anarchista, csirkefogó), Szabó Jánosként (téglaágyári böllér), Beztán Sándorként (szegedi suszter) és Ihász Imreként (Mautner szálló) jegyezték fel magukat.

A többiek is rekviráltak szerette a városban, nem kímélve senkit. A Népakarat című lap május 6-án azt írta, hogy a katonai kiürítésre kaptak parancsot, helyette a szegény proletariátus utolsó falatját vitték el, ártatlan embereket kínoztak... A tiltakozó direktórium tagokra és munkás nemzetőrökre fegyvert szedtek, és egy éjszakán át őrizet alatt tartották őket. Másnap már annyira a helyzet urai voltak, hogy a direktórium tiltakozását figyelembe sem vették. A direktórium által felhívott belügyi népbiztos rendellete pedig későn érkezett.

A vásárhelyiek megpróbálták visszaszerezni a szegény emberektől elrabolt élelmiszert, ám nem jártak sikerrel.

A nemzetőrség tagjaira ugyanis a karabélyokból tüzet nyitottak – a levegőbe. A nemzetőrök szétszaladtak, majd visszavonultak, végül a szemtanúk szerint vissza is lőttek.

A város veszteségei közé tartozott a négy városi fogat, három fedeles hintó, egy kivágott kocsis és egy parasztkocsis, melyet befogattak, s útnak indítottak Szentest felé. Öregebb Hegedűs Sándor városi kocsist Szentest előtt azonban lehajították a bakról. Elkobozták a földműves iskola pompás lovát és kocsiját is.

Weisz Mihályt és az öt kézpénzzel kiváltani kívánó fiát, valamint Havas Henrik moziigazgatót Mindszent és Szegvár között meggyilkolták, s holttestüket kidobták a vonatból.

A korabeli szemtanúk szerint a páncélvonat megállt Csongrádon, ahol a borpiceket fosztották ki. Kiskunfélegyházán a vonat mellett lőttek agyon a makói Návay Lajost, a képviselőház volt elnökét, nyomorék unokaöccsét, Návay Istvánt és Kis Béla szentesi főjegyzőt. Lampel Jakab és Toffler Fülöp végül a fővárosban szabadult ki.

A per

A terroristák perét 1921. március 21-én kezdte el tárgyalni a szegedi királyi törvényszék – derült ki Makó Imre idézett tanulmányából. A makói, szentesi és vásárhelyi tanúkat helyben hallgatták ki, a monstre perben június 19-én hirdettek ítéletet. A vádlottak padján harminckilencen ültek. Engi Lajost a Návayak meggyilkolása miatt kötél általi halálra, míg Anocska Andrást gyilkosságban való bűnszegés, lázadás, rablás, zsarolás és személyes szabadság megsértése miatt tizenöt év fegyházra ítélték. Nyolc vádlottat a törvényszék felmentett, a többiek fél évtől öt évig terjedő börtönbüntetésre ítélték. Az igazságszolgáltatás nem tudta felelősségre vonni szökésük miatt Molnár Istvánt, Barta Lászlót és a terroristavezéreket.

KOROM ANDRÁS

Magyar expedíció a Karakorum-Himalájára

A világ második legmagasabb csúcsának meghódítására készül az a magyar szervezésű nemzetközi expedíció, amely tegnap indult útnak Pakisztánba.

Az expedíció a Karakorum-Himalájában lévő 8611 méteres K2 csúcsának megmászásával szeretné a „Magyarok a világ nyolcezresein” elnevezésű sorozatot újabb eredményekkel gazdagítani. Az úgynevezett expedíciós láncolat létrehozóinak – Kollár Lajosnak, a K2 vezetőjének, Mécs Lászlónak, az expedíció technikai vezetőjének, és Erőss Zsoltnek, aki a magyarok között elsőként hódította meg a Mount Everestet, az a célja, hogy az összes nyolcezres csúcsot, amelyből 14 van a világon, elérje magyar hegymászó. A nyolctagú expedíciónak öt magyar hegymászó mellett két szlovák és egy román tagja lesz. Érdekes, hogy az expedíció tagjai között egy hölgy is található – az a Csollány Katalin, aki 2003-ban – Ugyan Anitával és

Nedeczky Júlival együtt – az első magyar hegymászónő volt 8000 méter felett.

A hegymászók Iszlámábádban szerzik be a szükséges élelmet, és sok olyan felszerelési tárgyat is a helyszínen vesznek meg, amelyek jó minőségben kaphatók a pakisztáni fővárosban. Így ugyanis jóval olcsóbban oldható meg a beszerzés, mintha Budapestről szállítatnák el az összes szükséges eszközt. A hegymászók egyébként fejenként 48 kilogrammos pakot visznek magukkal, és – mint kiderült – bármilyen meleg lenne, mindig a legnehezebb cipőt viselik lábukon. Az expedíció oxigén használata nélkül tervezi a csúcsátmadást, amit annál is egyszerűbb betartani, mivel a palackok hiányzanak majd a felszerelésből.

SENTEK, HIEDELMEK, REGULÁK

Péter-Pál – aratás

Péter-Pál napján a hagyományörzők Idén is előveszik a sarlót, a kaszát, és ceremóniásan megkezdik az aratást. A népi ünnepélyben békésen összefonódik Jézus két apostola tiszteletének keresztény parancsoltsága és az ősi élelembiztosító mágia és hiedelemvilág.

Eleink tapasztalatai és hiedelmei szerint a Nyárelő havának végén megszokott a búza töve, az „élet” (ahogyan a kenyérgabonát sokfelé nevezték) szöklüni kezd, beérik, learatható lesz. A gazdasági életben jeles nap, a szálsgabona aratásának kezdőnapja sok vidéken Péter és Pál névünnepe (június 29.). Jézus két vértanúhalált szenvedett apostolát a katolikus hívők a 3. század óta ünnepezték kötelezően e napon, s fonták össze a korábbi idők aratáshoz fűződő szokásaival és hiedelmeivel. Péter volt az, akit Jézus megököndölte, hogy háromszor fogja őt megtagadni, ám mégis reá mint „kösziklára” alapozódott a keresztény világvalás, érte fejjel lefelé megfeszített kereszthalált szenvedett. Pál a keresztényeket üldöző Saulusból lett a damaszkuszi úti látomása után megkeresztelkedve a jézusi tanok buzgó terjesztője, s érte életével fizetett mártír. Szent Péter és Pál köszöntésének napján Péterben a halászkor védőszentjét is ünneplik – előestéjén régen a halászkor menetben jártak házról házra a gazdákhhoz, akik borral és kaláccsal kínálva őket jó haljárást kívántak nekik, viszonzásul pedig az ünnepi mise után másnap megvendégeltettek általuk a vízparton főzött halpaprikással és túros csuszával, majd estig közösen vigadtak, táncoltak.

A Péter-Pál-napi népi szokásvilágának közismert, még a múlt században is gyakorolt eleme volt az aratás jelképes közös megkezdése. A gazdák ilyenkor kiballagtak a határba, s néhány kassza- vagy sarlósuhintással „birtokba vették” az az évi termést. Nem kezdtek teljes aratásba, mert babonázták a régi regulát, miszerint ez a nap dologtöltő. Az aratás jelképesen megkezdő gazdák több vidéken búzaszálat tűztek a gatyakorcba, ezzel vélvén biztosítani, hogy a nehéz munka során a derekuk majd ne fájjon.

Ha az ünnep keddre vagy péntekre esett egyes vidékeken nem kezdtek bele a gabona levágásába, mert az erre tilos nap volt, s úgy tartották, aki megszegi, annak tábláján sok lesz az üres kalász. Nem kezdtek aratásba újholdkor sem. És sokfelé élt az a szokás is, hogy gabonavágásba nem fogtak bele akkor, ha halott volt a faluban. A sikeres aratáshoz a „jó erőket” igyekeztek megnyerni, biztosítani az „életet”, ezért hagytak lábón például egy-egy marék gabonát, „az ég madarainak”. Voltak, akik a le nem vágott búzaszálatként Szent Péter lovának hagyták abrakként. Az előrelátóbbak szerint kellett hagyni az aratás végén is egy maréknyi kalászt a tarlón, hogy a jövő évi vetésben a vihar ne okozzon majd kárt. A következő évi jó termés „mágiázása” érdekében – esővárászló célzattal – az aratás végén búzakarászól kötött aratókoszorút (s annak vivőt) vízzel öntözték meg. A megőrzött aratókoszorúból a vetéskor kimorzsolt gabonaszemekkel pedig a következő termés bőséget igyekeztek biztosítani, úgy, hogy azokat a vetőmag közé keverték.

A határ, a termés védelmét szolgálták az olyan hiedelmek és szokások is, hogy Péter-Pálkor például nem volt szabad az almát késsel vágni, mert az jégesőt jelenthetett. Sokfelé ilyenkor a rétre se mentek ki, merthogy az is jégverést hozhatott. Az eperfás vidékeken viszont ekkor szorgoskodtak: úgy tartották ugyanis, hogy az eper e napon a legjobb ízű, hát verték le a fákról, és cefrésítették, hogy jó pálinkájuk legyen belőle. A pálinka aztán a következő évi aratónapok nélkülözhetetlen itókája lett, volt, ahol a szemes gabona betakarítását vállaló aratóbandák számára a járandóságok között szerepelt a kenyér, a szalonna, a bográcsban főtt paprikás krumpli, lebbencs vagy öregtarhonya mellett. A Péter-Pál-i ünnepi menüben a hagyományok szerint sokfelé a paprikás csirke szerepelt, illetve a halászkor által bográcsban főzött halpaprikásokat kedvelték.

SZABÓ MAGDOLNA